

GARANTAREA DREPTULUI LA APĂRARE – PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL PROCESULUI PENAL ROMÂN

lect. univ. drd. **Laura Roxana Popoviciu**
Universitatea AGORA, Oradea

Abstract:

Realizarea justiției într-un stat de drept se poate realiza numai prin respectarea drepturilor și intereselor legale ale omului.

Unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal este principiul garantării dreptului de apărare, fiind nu numai o manifestare a statului de drept, dar și o condiție necesară pentru realizarea eficientă a justiției.

În acest principiu se reflectă și un principiu important al dreptului penal și anume umanismul justiției, având în vedere umanismul dreptului penal trebuie privit nu numai în raport cu reglementările care privesc constrângerea penală, ci și cu reglementările care conțin incriminări, fiecare normă de incriminare constituind o ocrotire a omului în tot ce privește umanitatea sa.

Fiind unul dintre dreptului fundamentale ale cetățenilor, dreptul la apărare este înscris într-o serie de acte internaționale care consacră aceste drepturi.

În România, Constituția înscrie acest drept în art.24 care consfințește faptul că dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului penal, părțile având dreptul să fie asistate de un avocat ales sau din oficiu, în Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară care în art. 15 prevede că „dreptul la apărare este garantat. În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie reprezentate, sau după caz asistate de un apărător, ales sau numit din oficiu, potrivit legii” și în art.6 C.pr.pen.

Realizarea justiției într-un stat de drept se poate realiza numai prin respectarea drepturilor și intereselor legale ale omului.

Tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune se realizează de către instanțele judecătorești prin parcurgerea unui proces penal.

Acest proces penal, în desfășurarea sa este guvernat de unele reguli cu caracter general pe baza cărora este clădită întreaga construcție a procesului penal¹.

Unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal este principiul garantării dreptului de apărare, fiind nu numai o manifestare a statului de drept , dar și o condiție necesară pentru realizarea eficientă a justiției.

În acest principiu se reflectă și un principiu important al dreptului penal și anume umanismul justiției, având în vedere umanismul dreptului penal trebuie privit nu numai în raport cu reglementările care privesc constrângerea penală, ci și cu reglementările care conțin incriminări, fiecare normă de incriminare constituind o ocrotire a omului în tot ce privește umanitatea sa².

Fiind unul dintre dreptului fundamentale ale cetățenilor, dreptul la apărare este înscris într-o serie de acte internaționale care consacră aceste drepturi:

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950) care în art. 6 punctul 3 lit. c prevede că orice acuzat are, în special să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu

¹ S. Kahane, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1963, p. 15

² V. Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, Volumul I, Ediția a II-a, Editurta Academiei Române, Editura All Beck, București, 2003, p. 4

dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer.

- Carta Europeană a Drepturilor Omului prevăzând în art. 47 dreptul la un proces echitabil, stabilește că persoanele care nu au resursele necesare vor beneficia de asistență judiciară gratuită în măsura în care un asemenea ajutor este necesar pentru asigurarea accesului efectiv la justiție.

În România, Constituția înscrie acest drept în art.24 care consfințește faptul că dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului penal, părțile având dreptul să fie asistate de un avocat ales sau din oficiu.

O asemenea reglementare întâlnim și în Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară care în art. 15 prevede că „dreptul la apărare este garantat. În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie reprezentate, sau după caz asistate de un apărător, ales sau numit din oficiu, potrivit legii”.

Garantarea dreptului la apărare ca principiu fundamental al procesului penal este reglementată în art.6 C.pr.pen., potrivit căruia „dreptul de apărare este garantat învinutului, inculpatului și celorlalte părți în tot cursul procesului penal.

În cursul procesului penal, organele judiciare sunt obligate să asigure părților deplina exercitare a drepturilor procesuale în condițiile prevăzute de lege și să le administreze probele necesare în apărare.

Organele judiciare au obligația să-l încunoștințeze, de îndată și mai înainte de a-l audia, pe învinuit sau inculpat despre fapta pentru care este învinuit, încadrarea juridică a acesteia și să-i asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării.

Orice partea are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal.

Organele judiciare au obligația să încunoștințeze pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul verbal de ascultare. În condițiile și în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinutului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărător ales”.

Din conținutul acestor reglementări rezultă că realizarea justiției penale într-un stat de drept trebuie să se facă cu respectarea tuturor drepturilor și intereselor procesuale ale părților.

Apărarea în cursul procesului penal este un drept și nu o obligație a învinutului sau inculpatului, iar statul este obligat să-i asigure dreptul la apărare.

Asigurarea reală a apărării este o garanție a cercetării obiective complete a probelor, deoarece numai în acest mod poate fi emisă o sentință legală.

De altfel, prin apărare, învinuitul, inculpatul sau apărătorul desfășoară toate acțiunile pe care le consideră necesare pentru respingerea acuzării, încât acestea să determine fie achitarea sa, fie o sancțiune mai ușoară.

Dar, garantarea dreptului la apărare, ca principiu fundamental al procesului penal presupune mai mult decât asistența juridică.

Unii autori³ apreciază că dreptul la apărare are un conținut complex, manifestat sub trei aspecte principale:

- Părțile au posibilitatea de a-și asigura singure apărarea

Astfel, învinuitul sau inculpatul beneficiază de o serie de drepturi procesuale care le dau posibilitatea de a-și asigura singuri apărarea:

„- învinuitul sau inculpatul are dreptul de a cunoaște învinuirea și de a o combate prin probe

- învinuitul sau inculpatul are posibilitatea să participe direct la efectuarea actelor de urmărire penală și la actele de judecată

- învinuitul sau inculpatul are dreptul să i se prezinte materialul de urmărire penală

- părțile pot exercita dreptul de apărare în cadrul dezbaterilor, pot exercita căi ordinare de atac sau în unele condiții căi extraordinare de atac”⁴,

³ I. Neagu, *Drept procesual penal, partea generală*, București, 1992, p. 68-70

⁴ A. L. Lorincz *Drept procesual penal, partea generală*, Editura Pro Universitaria, București, 2006, p. 65

Dreptul la apărare se acordă absolut tuturor învinuiților și inculpaților. El poate fi realizat personal sau prin intermediul unui apărător.

Așadar, apărarea este o noțiune mai largă decât noțiunea de apărător, pentru că apărarea poate fi efectuată fie personal de către învinuit sau inculpat, fie de apărătorul ales sau desemnat din oficiu.

- Obligația organelor judiciare de a avea în vedere, din oficiu aspectele favorabile părților

Având în vedere că tot potrivit unui principiu fundamental al procesului penal, orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă, asigurându-se protecția juridico-procesuală a persoanei, în calitatea ei de subiect al raportului juridic procesual penal, în administrarea probelor, organele judiciare trebuie să țină seama și de probele care prezintă aspecte favorabile părților.

- Dreptul părților la asistență juridică

Atunci când partea consideră necesar, poate cere sprijinul unui avocat care poate acorda asistență juridică⁵

Apărarea trebuie să se refere la cauză în complexitatea ei, atât în fapt, cât și în drept și trebuie să se desfășoare prin actele și îndeplinită după formele procesuale prescrise de lege, ea neputând fi îndeplinită în mod temeinic și în toată amploarea decât de un apărător cu pregătire juridică, de un avocat.

Așadar, de regulă participarea avocatului în proces penal ține de dorința învinuitului sau inculpatului, fiind facultativă.

Totuși în condițiile și în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului și inculpatului dacă acesta nu are apărător ales.

Astfel, asistența juridică este obligatorie:

- când învinuitul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ,

- când este reținut sau arestat chiar în altă cauză,

- când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale sau obligarea la tratament medical chiar în altă cauză ori

- când organul de urmărire penală sau instanța apreciază că învinuitul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

În cursul judecății, asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare.

În aceste situații, dacă învinuitul sau inculpatul nu și-a ales apărător, se iau măsuri pentru desemnarea apărătorului din oficiu.

Această asistență se acordă atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății, fiind vorba de forme de asistență gratuite pentru beneficiarii lor, avocatul primind un onorariu din fondurile Ministerului de Justiție.

Avocatul trebuie să depună toată diligența pentru apărarea libertăților, drepturilor și intereselor legitime ale clientului trebuind să îl informeze cu privire la evoluția cazului ce i-a fost încredințat.

Codul de procedură penală nu conține prevederi referitoare la condițiile de venit ale învinuitului sau inculpatului.

Acestea ar putea fi însă aplicabile în cazul în care asistența juridică ar fi solicitată baroului, direct de către un învinuit sau inculpat pentru care asigurarea apărării nu este obligatorie.

În acest caz, asistenta judiciara se acorda:

- dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere;

- în cazurile în care se apreciază că persoanele se găsesc în imposibilitate vădită de a plăti onorariul.

Așadar, dreptul la apărare și accesul la justiție sunt drepturi fundamentale, garantate de constituție și tratatele internaționale, și care nu pot să depindă de nivelul economic al justițiabilului sau de resursele pe care le consideră suficiente statul⁶.

⁵ A. L. Lorincz, op. cit., p. 66

⁶ <http://www.just.ro/files/Raport%20CRJ%202005.doc>

Bibliografie:

1. V. Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, Volumul I, Ediția a II-a, Editura Academiei Române, Editura All Beck, București, 2003
2. S. Kahane, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1963
3. I. Neagu, *Drept procesual penal, partea generală*, București, 1992
4. A. L. Lorincz *Drept procesual penal, partea generală*, Editura Pro Universitaria, București, 2006
5. Codul de procedură penală
6. Constituția României
7. Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat
8. <http://www.just.ro/files/Raport%20CRJ%202005.doc>